

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av Elevhälsans arbete
vid Beta School i Stockholms kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Beta School

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Författningsstöd

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av elevhälsans arbete i grundskolans årskurser 6-9 under hösten år 2014. Granskningen vid Beta School i Stockholms kommun ingår i detta projekt.

Beta School besöktes den 11 och 12 oktober. Ansvariga inspektörer har utredarna Marita Bruzell-Nilsson och Verica Stojanovic varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av elevhälsans arbete genomförs i ytterligare 24 (kommunala och fristående) skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Beta School

Beta School är en fristående skola i stadsdelen Spånga i Stockholms kommun. Huvudman för skolan är Beta School Handelsbolag där rektorn är en av två bolagsmän. Skolan har en profil mot matematik och engelska. Skolans verksamhet omfattar förskoleklass och årskurserna 1 till 9. Skolan har totalt 85 elever varav årskurserna 6-9 omfattar 19 elever.

Våren 2013 gjorde Skolinspektion en tillsyn av skolans verksamhet. Vid denna tillsyn fick skolan bland annat kritik för brister inom elevinflytande. Skolans huvudman förelades att avhjälpa bristerna, och inkom vårterminen 2013 med en plan för hur arbetet i skolan fortsättningsvis ska struktureras. Därmed avslutades tillsynen.

Resultat

Har elevhälsan kompetens och arbetssätt för, samt vidtar insatser i, det hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande arbetet, som motsvarar behoven hos eleverna på skolan?

1.1 Har eleverna tillgång till elevhälsa och alla dess kompetenser?

Elevhälsan i skolan

För att kunna göra en bedömning av tillgång till elevhälsa i en skola måste inledningsvis de organisatoriska förhållandena beskrivas.

I skollagen anges vilka kompetenser som ingår i elevhälsan.¹ I Beta School finns en elevhälsa som består av skolläkare, skolsköterska, skolpsykolog och specialpedagog. Skolan saknade vid besöket en kurator och rektor uppgav att det pågick ett rekryteringsarbete. Under tiden för den pågående granskningen anställs en kurator med 20 procents tjänstgöring vid Beta School med tillträde den 6 november 2014.

Skolan har kontrakt med en privat vårdcentral för skolsköterska, skolläkare samt skolpsykolog. Skolsköterskans arbete på Beta School omfattar 20 procent och tiden fördelas på två dagar per vecka. Skolläkaren kommer till skolan tre dagar per termin för hälsokontroller samt arbetar vid behov med utredningar kring enskilda elever på remiss. Den vårdcentral som skolan har kontrakt med ligger nära skolan. Skolsköterskan och elever berättar i intervjuer att eleverna även är välkomna att besöka elevhälsans personal på vårdcentralen vid behov. Skolans specialpedagog är kontrakterad från ett annat företag och arbetar 50 procent på Beta School. I skolans elevhälsa ingår även en studie- och yrkesvägledare (syv). Enligt rektor och elevhälsans personal har skolan regelbundna elevhälsoteamsmöten. Skolpsykologen deltar i dessa möten vid behov. Enligt rektor utgör elevhälsans personal tillsammans med skolans ledning en samlad resurs som har en kontinuerlig dialog med varandra gällande elevhälsofrågor och hur olika insatser och åtgärder i elevhälsoarbetet kan organiseras utifrån kunskap och kompetens.

Samverkan inom skolan

En annan del, som vägs in i bedömningen av tillgång till elevhälsa, är graden av samverkan; dels inom en skolas elevhälsa, dels mellan elevhälsan och skolans övriga personal.²

¹ Skollagen 2 kap. 25 § andra stycket

² Prop. 2009/10:165, s. 275-278

Konkret kan samverkan mellan en skolas elevhälsa och skolans övriga personal (främst undervisande pedagoger) bestå av handledning exempelvis kring frågor om extra anpassningar utifrån elevers behov.

Till samverkan räknas också det arbete som ska ske i frågor som rör elevers behov av särskilt stöd, och där rektor ska samråda med elevhälsan vid utredning inför eventuellt utarbetande av åtgärdsprogram.³

Rektor leder skolans elevhälsomöten som är inbokade varannan vecka på torsdagar. Vid dessa möten deltar även den biträdande rektorn som representant för lärarna samt skolsköterskan, specialpedagogen, kuratorn och skolpsykologen vid behov. Skolans studie- och yrkesvägledare deltar två gånger per termin i dessa möten. Skolpsykologen arbetar med utredningar kring enskilda elever samt med handledning till lärare kring frågor som rör elevers behov av extra anpassningar och särskilt stöd. Lärarna⁴ och skolans specialpedagog uppger i intervju att även specialpedagogen ger handledning till skolans lärare kring dessa frågor. Rektor berättar att skolan har många elever som varit relativt kort tid i Sverige och att kompetenserna i skolans elevhälsa är viktiga stöd för rektorn och personalen i frågor som rör elevers behov av särskilt stöd.

Elevernas kännedom om elevhälsan

För att en skolas elever ska kunna sägas ha tillgång till elevhälsa behöver de vara informerade om att elevhälsan finns, och också kunna använda den utifrån sina behov. I "Vägledning för elevhälsan"⁵ kopplas denna omständighet till den lagtext⁶ som anger att elever ska ges inflytande över sin utbildning, och hållas informerade i frågor som rör dem.

Elever och lärare berättar att elevhälsans personal dels presenterar sig i klasserna dels medverkar i aktiviteter kring exempelvis information om hälsa, kost och motion. Eleverna berättar också att skolsköterskan arbetar torsdagar och fredagar och att specialpedagogen ibland sitter med i klassen. De berättar vidare att specialpedagogen kan hjälpa elever som har dyslexi eller har svårt med svenska språket. "Man kan gå och prata med både specialpedagogen och skolsköterskan om man känner sig ledsen eller har problem." och "Det är inte svårt att få tag på varken skolsköterskan eller specialpedagogen" säger eleverna. Även studie- och yrkesvägledaren är känd bland eleverna. Eleverna säger också att: "man kan prata med sin mentor eller någon annan lärare om man har problem". I den enkät som eleverna fått besvara inför Skolinspektionens besök⁷ uppger 74 procent av eleverna

³ Skollagen 3 kap. 8 §

⁴ De lärare som intervjuats för granskningen undervisar i årskurs 6-9.

⁵ Skolverket och Socialstyrelsen (2014) *Vägledning för elevhälsan*, s 48

⁶ Skollagen 4 kap. 9 §

⁷ Enkäten har genomförts med skolans elever i årskurserna 6-9. Svarsfrekvensen i Beta School är 100 procent.

att de fått information om att det finns elevhälsa på skolan och 89 procent⁸ uppger att de kan få hjälp och stöd i skolan om de mår dåligt.

Möjlighet till insatser utifrån elevernas behov

Utöver ovanstående, är tillgång till elevhälsa även avhängig i vilken utsträckning de medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatserna, som elevhälsan genomför, motsvarar behovet hos skolans elever.⁹

Specialpedagogen berättar att många barn och deras familjer har varit med om svåra händelser i sina hemländer. I intervjuer med rektor och elevhälsans personal framkommer att det finns många elever i Beta School som är i behov av särskilt stöd och att rektor tillsammans med elevhälsans personal för samtal om behoven. Enligt rektor har detta bland annat lett till att skolsköterskans tjänst utökats till 20 procent från och med höstterminen 2014.

Elever berättar i intervjuerna att de känner sig trygga och att alla har någon att vara med. I den enkät som eleverna svarat på inför Skolinspektionens besök svarar 100 procent att de har någon att vara med under skoldagen, 95 procent svarar att de känner sig trygga i skolan och 89 procent svarar att de får hjälp och stöd i skolan om de mår dåligt.

Skolinspektionen bedömer: att eleverna i Beta School i hög grad har tillgång till elevhälsa och dess kompetenser.

Elevhälsans personal samverkar i hög grad med skolans övriga personal för att stödja elevernas utveckling mot målen. Eleverna uppger att de får stöd och hjälp om de behöver det. Skolsköterska, specialpedagog, kurator, skolpsykolog samt skolans ledning utgör en samlad resurs som har en kontinuerlig dialog med varandra gällande elevhälsofrågor och kring olika insatser och åtgärder i elevhälsoarbetet.

⁸ Kommentar: Enkätens påståenden graderas på en femgradig skala. Här har svarsalternativen 4 och 5 slagits ihop. Motsvarande förfaringssätt finns genomgående i rapporten.

⁹ Skollagen 2 kap. 25 § samt Prop. 2009/10:165 s. 277

1.2 Arbetar elevhälsans kompetenser – själva och/eller tillsammans med andra kompetenser – hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande på ett sätt som stärker elevernas hälsa, och stödjer dem att nå utbildningens mål?

Det hälsofrämjande arbetet

Ett hälsofrämjande elevhälsoarbete kan utgöras av insatser som främjar goda relationer mellan elever, och elever och personal.

Ett hälsofrämjande arbete kan vidare innebära insatser som medverkar till att skapa en tolerant, positiv och trygg skolmiljö; exempelvis kan elevhälsan delta i utvecklingen och genomförandet av skolans värdegrundsarbete och arbete mot kränkande behandling.

Från ett elevperspektiv finns vissa faktorer som lyfts fram inom forskning, och som medverkar till att stärka elevernas hälsa och stödja dem att nå utbildningens mål; några av dessa är upplevelse av motivation, delaktighet, självkänsla, inflytande och tilltro till sin förmåga.¹⁰

Eleverna i Beta School uppger i intervjuerna att de pratar mycket om kost och motion i skolan. Eleverna berättar vidare att "Man är som en familj här. Alla är lika värda. Vi, lärare och elever, har respekt för varandra." Eleverna uppger också att de på lektionerna har pratat om alkohol, tobak och nätkränkningar. "En grupp som heter Friends kommer till oss och har teaterföreställningar om sådant." Skolan har även samarbete med polisen som informerar om sitt arbete för en drogfri och trygg miljö. Lärarna berättar att de delar upp eleverna i tjej- och killgrupper när de har lektioner kring sex och samlevnad. Även skolsköterskan tar upp frågor om bland annat sex och samlevnad vid sina hälsosamtal. Eleverna får vid dessa tillfällen även information om ungdomsmottagningen och deras verksamhet.

Lärarna på skolan ger exempel på frågor som eleverna har inflytande över. Det kan vara frågor som rör matsalen och maträtter eller arbetssätt under lektionerna. Exempelvis har de provat att lyssna på musik medan de jobbar i matematik. Eleverna säger att de upplever att lärarna tror på deras förmåga och vilja att klara skolarbetet. I den enkät som eleverna fått besvara inför Skolinspektionens besök uppger 74 procent av eleverna att de i hög grad får vara med och påverka arbetssätt och innehåll i undervisningen.

Det förebyggande arbetet

Ett förebyggande elevhälsoarbete kan utgöras av insatser som tillgodoser elevers behov av extra anpassningar. Det kan handla om att stödja lärare och övrig skolpersonal i arbetet med anpassning i olika lärmiljöer. Det förebyggande arbetet kan också innebära insatser som minskar kon-

¹⁰ Utgår ofta från begreppet KASAM, Känsla Av Sammanhang. Myntat av professor Aaron Antonovsky (1923-1994). Se t ex Forskningsrådsnämnden (1998). Rösterna om KASAM: 15 forskare granskar begreppet Känsla av sammanhang. Stockholm: Forskningsrådsnämnden (FRN).

sekvenser av förekommande individuella riskfaktorer hos eleverna, såsom svårigheter vad gäller språklig förmåga, självkontroll, social kompetens, självförtroende eller inläring.

Inom ramen för vad som benämns förebyggande arbete kan en skolas elevhälsa också initiera eller genomföra insatser som hejdar eller förhindrar förekommande riskbeteenden hos enskilda elever och elevgrupper. Sådana riskbeteenden kan bestå i droganvändning, kränkningar, asocialt eller destruktivt beteende, skolk eller hemmasittande. Insatserna kan också handla om att utveckla goda relationer mellan hem och skola.

Som förebyggande arbete kan en skolas elevhälsa också initiera eller genomföra insatser mot identifierade problem i den psykosociala lärmiljön. Det kan till exempel röra sig om arbete mot kränkande behandling, och att förändra olämpliga värderingar, uttryck eller förhållningssätt.

Enligt både elever och rektor har det för ett antal år sedan förekommit kränkningar via nätet. I samband med den situationen samarbetade skolan med organisationen Friends. Rektor och biträdande rektor uppger att skolan genom detta samarbete fick utökade kunskaper och redskap för att arbeta förebyggande.

Förebyggande arbete omfattar också att komma till rätta med förhållanden inom skolan som på olika sätt kan missgynna eleverna. I Beta School berättar eleverna att planeringen för lektionspass och raster fungerar dåligt. Mellan varje lektion är det inplanerat tio minuters paus enligt lärarna. Enligt eleverna händer det att den tiden blir kortare om lektionen drar ut några minuter på tiden. Eleverna uppger att de ska hinna plocka ihop sitt skolmaterial och gå till nästa klassrum och att det är stressigt att exempelvis hinna gå på toaletten. De berättar att de blir trötta och har svårt att koncentrera sig på lektionerna på grund av de korta rasterna.

Skolinspektionen uppmärksammade, vid granskningsbesöket, skolans ledning på hur problematiskt eleverna upplevde schemaläggningen. Skolan har därefter organiserat om schemat så att eleverna har en längre rast på både förmiddagen och eftermiddagen. Skolans klasser arbetar enligt den nya schemaläggningen från och med den 3 november.

Skolan har en uttalad verksamhetsidé som innebär att lärarna strävar mot att arbeta ämnesövergripande för att kunna belysa ett område ur flera aspekter och skapa sammanhang. Skolan erbjuder läxhjälp i alla ämnen en timme varje dag efter skolans slut. Läxhjälpens syftar till att ge eleverna goda och likvärdiga förutsättningar för att kunna nå så långt som möjligt i studierna. Specialpedagogen berättar att hon tillsammans med lärarna bland annat arbetar med att skapa struktur och rutiner för arbetet i klassrummen. Det är också viktigt att arbeta med att ge positiv feedback till eleverna. Hon berättar vidare att skolan har tillgång till stödlärare i matematik, svenska och engelska. Stödlärarna kommer 1-2 gånger i veckan och ger stöd till eleverna under lektionerna.

Det åtgärdande arbetet

Ett åtgärdande elevhälsoarbete liknar det förebyggande, men riktar sig mot uppmärksammade eller uppkomna situationer som omedelbart behöver ombesörjas. Ofta sker insatserna på individuell nivå. En del av detta arbete är att tillgodose elevers behov av särskilt stöd. Det handlar här om elever med inlärningssvårigheter, funktionsnedsättning, sjukdom, försvårande omständigheter i elevens sociala situation i skolan eller i hemmet.

En annan del av en skolas åtgärdande arbete är att agera vid akuta situationer för elever eller grupper av elever med riskbeteenden eller uttalad psykisk ohälsa. Det kan ske genom åtgärder inom ramen för skolans arbete mot kränkande behandling, motivations- och krissamtal, eller utredande, rådgivande och bearbetande samtal med eleverna, samt genom initierande av kontakt med hemmet och samarbete med andra instanser, såsom socialtjänst eller barn- och ungdomsmottagning.

Både rektor och lärare berättar att det på Beta School finns många elever som nyligen kommit till Sverige. Detta ställer stora krav på både lärarna och elevhälsans personal att kunna möta elevernas individuella behov av särskilt stöd. För nyanlända elever fokuserar skolan på att ge särskilt stöd i undervisningen i det svenska språket, matematik och engelska samt att tidigt integrera de nyanlända eleverna i ordinarie klass. Specialpedagogen arbetar både i klassrummen samt enskilt med elever som är i behov av särskilt stöd.

Skolinspektionen bedömer att elevhälsans kompetenser i Beta School i hög grad, själva eller tillsammans med andra kompetenser, arbetar hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande på ett sätt som stärker elevernas hälsa och stödjer dem att nå utbildningens mål.

Skolans elevhälsoteam och lärare genomför själva eller tillsammans med polis och organisationer som Friends hälsofrämjande insatser. Arbetet omfattar exempelvis undervisning kring kost, alkohol och tobak samt arbete för att skapa en trygg och tolerant skolmiljö. Skolans specialpedagog arbetar på olika sätt för att stödja elever som är i behov av särskilt stöd. Skolan erbjuder läxhjälp i alla ämnen en timme varje dag efter skolans slut. Läxhjälpen syftar till att ge eleverna goda och likvärdiga förutsättningar för att kunna nå så långt som möjligt i studierna.

1.3 Utgår elevhälsans arbete från erhållen kunskap, identifierade faktorer och förhållanden i skolans fysiska, organisatoriska och psykosociala miljö, samt från identifierade behov hos skolans elever?

Utgångspunkter för ett hälsofrämjande arbete

För sitt hälsofrämjande arbete kan en elevhälsa/skola behöva inhämta kunskap om hälsofrämjande faktorer via forskning, via erfarenheter från andra skolor eller via olika myndigheter och organisationers vägledningsmaterial. Elevhälsans hälsofrämjande arbete kan även utgå från insikt och allmän eller beprövad erfarenhet.

I det uppdragsavtal som finns mellan Beta School och vårdcentralen framgår att tjänsterna från vårdcentralen ska omfatta sjukvård och hälsotjänster i enlighet med socialstyrelsens riktlinjer för skolhälsovård samt från beprövad erfarenhet. I intervju med skolans elevhälsoteam framkommer att de för det hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande arbetet exempelvis utgår från det vägledningsmaterial som getts ut av Socialstyrelsen och Skolverket¹¹ kring elevhälsoarbete.

Utgångspunkter för generella insatser

Som utgångspunkt för generella insatser kan en elevhälsa/skola behöva identifiera förekommande problem i skolans fysiska, organisatoriska eller psykosociala miljö. Det kan ske genom trivselenkäter till eleverna, analys av elevernas kunskapsresultat, kartläggningar inom ramen för skolans arbete mot kränkande behandling, sammanställningar och analys av information från elevernas hälsobesök, samtal med elever och personal.

Enligt intervju med rektor och elevhälsans personal utgår elevhälsans generella insatser från analyser av olika kartläggningar som exempelvis trivselenkäter, hälsoenkäter och hälsosamtal. Utöver det genomförs så kallade trygghetsvandringar tillsammans med elever för att upptäcka eventuella riskområden på skolan. Även den dagliga mentorstiden är en del av skolans förebyggande arbete. Under mentorstiden har lärarna möjlighet att fånga upp stämningar och tidigt upptäcka eventuella problem som kräver generella insatser. Eleverna berättar att de får svara på enkäter varje termin kring frågor som handlar om mat, hur man känner sig och hur de upplever skolarbetet.

¹¹ Socialstyrelsen och Skolverket (2014) Vägledning för elevhälsan.

Elevhälsan gör sammanställningar av dels den hälsoenkät som eleverna fått fylla i samt av de hälsosamtal som genomförts. De har även tillgång till resultaten av de trivselenkäter som skolan genomför samt terminsvisa sammanställningar av elevernas kunskapsresultat.

Utgångspunkter för individuella insatser

En elevhälsas individuella insatser, rörande elever som kan behöva stödinsatser i skolarbetet, eller elever som kan omfattas av individuella riskfaktorer eller riskbeteenden, kan ha flera utgångspunkter. Det kan exempelvis röra sig om screening med bedömningsinstrument av elevernas utveckling, mottagande av signaler från lärare som misstänker inlärningssvårigheter eller ser andra problem i samband med en elev, eller utredning av enskilda elever i syfte att klarlägga vilka hinder som finns för elevens lärande. Det kan också vara dialog med den pedagogiska personalen kring vad som händer i klassrummet och under skoldagen i övrigt, eller skolans utredningar av situationen kring elever som involverats i kränkningar eller förekommit vid disciplinära åtgärder.

Vårdcentralen har kontrakt med Beta School sedan drygt ett år tillbaka. Elevhälsans personal har i viss mån kunnat inhämta information av genomförda utredningar från den vårdcentral som skolan tidigare upphandlade elevhälsotjänster av. Vårdcentralen har dessutom genomfört egna utredningar som underlag för individuella insatser under innevarande termin. Specialpedagogen och rektor får också signaler från lärare om de misstänker att en elev kan ha inlärningssvårigheter eller andra problem. Vid Beta School finns vid tillsynsbesöket 19 elever i årskurserna 6-9 och rektor uppger att skolans elevhälsoteam snabbt får signaler från lärare som misstänker att en elev har svårigheter i skolarbetet.

Skolinspektionen bedömer att elevhälsans arbete i Beta School i hög grad utgår från erhållen kunskap, identifierade faktorer och förhållanden i skolans fysiska, organisatoriska och psykosociala miljö, samt från identifierade behov hos skolans elever.

I Beta School utgår skolans arbete från olika kartläggningar som exempelvis enkäter, hälsosamtal samt utredningar av enskilda elevers behov för att kunna stödja elevens lärande.

1.4 Utvärderas elevhälsans arbete så att resultatet kan ligga till grund för nya insatser och förbättringsarbete som tar sikte på att eleverna ska känna sig trygga och nå utbildningens mål?

Elevhälsans arbete utgör en integrerad del i skolans totala verksamhet.

Ett fullgott elevhälsoarbete inkluderar rutiner som innebär uppföljning och analys av det genomförda arbetet. För att det ska vara möjligt behöver en elevhälsa/skola formulera mål, som i sig är utvärderingsbara, och som omfattar elevernas utveckling och psykosociala hälsa. Vidare ingår att målen utvärderas mot bakgrund av elevernas behov för att nå så långt som möjligt enligt utbildningens mål, samt att utvärderingen i sin tur möjliggör en planering av elevhälsans kommande insatser.¹²

Mål för skolans elevhälsoarbete

Rektor berättar att skolans övergripande mål är "att skapa en skolsituation som ger varje enskild elev optimala förutsättningar att utvecklas och nå sin fulla potential". Skolans mål för det elevhälsofrämjande arbetet omfattar: "Främjande arbete för en god skolmiljö och arbete kring kost och motion för att stödja goda hälsofrämjande vanor". Skolans elevhälsoplan omfattar förutom ovan angivna mål även mötesstruktur för elevhälsoteamet, hälsofrämjande insatser, ärendegång för elever med svårigheter samt rutiner för uppföljning och utvärdering av elevhälsoteamets arbete.

Utvärdering mot bakgrund av elevernas behov

Enligt rektor och biträdande rektor sker uppföljning och utvärdering av elevhälsoteamets arbete terminsvis. Vid läsårets slut sammanställs EHT-ärenden för överblick av antal aktualiserade ärenden samt av vidtagna åtgärder och insatser. Skolan arbetar därutöver med ett så kallat "Elevhälsobokslut EHT" som omfattar utvärdering och analyser av elva olika områden utifrån elevernas behov. Exempelvis: studieresultat, trivsel, frånvaro/närvaro, andel elever i behov av särskilt stöd, redovisning av insatser inom hälsopedagogik, förebyggande arbetet kring kränkningar och diskriminering, fysiska aktiviteter på schemat med mera. Rektor och biträdande rektor berättar att de utvärderingar som skolan gjort av insatta åtgärder för nyanlända elever visar att eleverna på kortare tid har kunnat integreras i klasserna och att de kunnat nå goda resultat i skolarbetet.

Nya insatser

Elevhälsan fortsätter att utveckla sitt arbete för att skapa goda förutsättningar för att och stödja nyanlända elever i skolarbetet. Arbetet har särskilt fokus på svenska språket och former för att tidigt kunna integrera eleverna i skolans klasser.

¹² Se bland annat 4 kap. 4 och 5 §§ skollagen, Skolverkets och Socialstyrelsens Vägledning för elevhälsa s. 13 samt Skolverkets allmänna råd med kommentarer om systematiskt kvalitetsarbete (SKOLFS 2012:98)

Elevhälsans roll i skolans verksamhet

Elevhälsans verksamhet i Beta School har en central roll i skolans arbete för att stödja alla elever att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling och i sin psykosociala utveckling. Beta School har en elevhälsoplan som beskriver mål för elevhälsans arbete, ansvarsfördelning samt rutiner för uppföljning och utvärdering av elevhälsoteamets arbete.

Skolinspektionen bedömer att elevhälsans arbete i Beta School i hög grad utvärderas så att resultatet kan ligga till grund för nya insatser och förbättringsarbete som tar sikte på att eleverna ska känna sig trygga och nå utbildningens mål. Vid läsårets slut sammanställs EHT-ärenden för överblick av antal aktualiserade ärenden samt av vidtagna åtgärder och insatser. Skolan arbetar därutöver med ett så kallat "Elevhälsobokslut EHT" som omfattar utvärdering och analys av elva olika områden utifrån elevernas behov.

Syfte och frågeställningar

Den nya skollagen innebär ett förstärkt uppdrag för elevhälsan. Varje skolas verksamhet ska innefatta elevhälsa, och elevhälsan ska främst arbeta förebyggande och hälsofrämjande. Sammantaget ska elevernas utveckling mot utbildningens mål stödjas. 'Utbildningens mål' omfattar här dels kunskaper, dels normer och värden utifrån läroplanen. Elevhälsans arbetsuppgifter inkluderar därmed en medverkan i att utforma skolmiljön så att den blir trygg och hälsosam för eleverna, såväl psykiskt som fysiskt. Viktigt är också att detta arbete utgår från behoven hos eleverna inom den aktuella skolenheten.

Erfarenheter från forskning¹³ och från Skolinspektionens egen tillsyn visar att skolor tenderar att prioritera ett individuellt inriktat åtgärdande arbete på bekostnad av det arbete som är förebyggande och hälsofrämjande. Elevhälsans förutsättningar för att kunna utföra det förväntade arbetet är avhängigt förhållanden som hur problem inom skolan identifieras, om forskning och beprövad erfarenhet används vid planering och genomförande av insatser, och om elevhälsan samarbetar med skolans ledning och pedagogiska personal.

Syftet med projektet är att granska elevhälsans medverkan i att skapa förutsättningar för förbättrad hälsa, ökad trygghet och ökat lärande hos skolans elever. Granskningen ska besvara följande övergripande frågeställning:

Har elevhälsan kompetens och arbetssätt för, samt vidtar insatser i, det hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande arbetet, som motsvarar behoven hos eleverna på skolan?

De frågor som projektet omfattar är:

¹³ Hjörne, Säljö (2012) (red) *Att platsa i en skola för alla*. Elevhälsa och förhandlingar om normalitet i den svenska skolan. Johansson, Svedberg (2013) *Att leda mot skolans mål*, s 201

- Har eleverna tillgång till elevhälsa och alla dess kompetenser?
- Arbetar elevhälsans kompetenser – själva och/eller tillsammans med andra kompetenser – hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande på ett sätt som stärker elevernas hälsa, och stödjer dem att nå utbildningens mål?
- Utgår elevhälsans arbete från erhållen kunskap, identifierade faktorer och förhållanden i skolans fysiska och psykosociala miljö, samt från identifierade behov hos skolans elever?
- Utvärderas elevhälsans arbete så att resultatet kan ligga till grund för nya insatser och förbättringsarbete som tar sikte på att eleverna ska känna sig trygga och nå utbildningens mål?

Metod och material

Föreliggande kvalitetsgranskning har omfattat sammanlagt 25 kommunala och fristående grundskolor. Granskningen har genomförts elevnära, i den mening att elevernas uttryckta behov och erfarenheter har utgjort granskningens utgångspunkt.

Inledningsvis samlades elevernas behov och erfarenheter in genom en digital enkät. Enkäten vände sig till samtliga elever i grundskolans årskurs 6-9 i de aktuella skolorna (sammantaget 3687 elever). Svarsfrekvensen för enkäten totalt uppgick till 80 procent.

Därpå genomfördes besök i samtliga skolor. Inför skolbesöket gavs respektive inspektör möjlighet att analysera sammanställningen av enkätsvaren, såväl för den aktuella skolan som för det totala utskicket. De intervjuer som därpå genomfördes vid besöket kunde på så sätt utgå från denna analys. I övrigt har intervjuerna vid besöken följt den intervjuguide som tagits fram i enlighet med projektets frågeställningar. Elever från årskurserna 6-9, elevhälsan (skolsköterska, kurator, skolpsykolog och specialpedagog eller motsvarande kompetens), samt rektor och lärare i de aktuella årskurserna har intervjuats. Intervjuer har även genomförts med enskilda elever och vårdnadshavare.

I vissa fall har skolans verksamhet inte innefattat alla ovan nämnda kompetenser. Intervju har då genomförts med den elevhälsopersonal som varit tillgänglig.

I granskningens material har även vissa bakgrundsuppgifter ingått, såsom tillgänglig information hos Skolinspektionen (nationell statistik, tidigare tillsynsbeslut och skolenkäten) samt underlag som begärts in från respektive skola (skolans elevhälsoplan, eller annan dokumentation av elevhälsans arbete, och förteckning av elevhälsans personal med befattning och anställningsförhållanden). Dessa uppgifter har använts i rapporte-

ringen som referensram till elevhälsans arbete, exempelvis vid behov att tydliggöra lokala förutsättningar och sammanhang.

Slutligen har bedömningen av elevhälsans arbete gjorts genom en sammanvägning av förekomsten av resursen elevhälsa utifrån dess samlade kompetens (dvs yrkeskategorier/utbildning) samt förekommande organisation (dvs omfattning, samverkan och insatser), och förekomsten av behov hos skolans elever, så som behoven beskrivits och uttryckts av skolans rektor och personal samt av eleverna själva i enkät och intervjuer. Det innebär att allt insamlat material tagits i anspråk för att bedöma den övergripande frågeställningen.

Författningsstöd

Enligt 1 kap. 10 § skollagen (2010:800) ska *barnets bästa* vara utgångspunkt för all verksamhet i skolan. Det är med andra ord ett förhållningssätt som avser att genomsyra skolan i sin helhet.

Skolans huvudman har det yttersta ansvaret för att skolmiljön präglas av trygghet och studiero. I 6 kap. 1–10 § skollagen finns bestämmelser som ger en tydlig markering om att skolan ska vara en trygg plats för eleverna att vistas i och att nolltolerans mot kränkande behandling ska råda i skolmiljön. Bland annat anges att huvudmannen ska se till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever (6 kap. 8 § skollagen). Vidare har alla vuxna i skolan anmälningsplikt, vilket innebär att en anmälan ska göras så snart man observerat eller fattat misstanke om att en elev anser sig ha blivit kränkt (6 kap. 10 § skollagen).

Elevhälsan regleras i 2 kap. 25–28 §§ skollagen. Här framgår att det för eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska finnas elevhälsa. Det ska finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator, samt vidare till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses.

Skollagen slår fast att elevhälsan främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande, och att elevhälsan ska stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål (2 kap. 25 § skollagen). Den nya skollagen innebär därmed ett förstärkt uppdrag för elevhälsan jämfört med tidigare. Syftet är att ge förutsättningar för arbetssätt baserade på ökad samverkan mellan (det som tidigare var) den särskilda elevvården, skolhälsovården och det samordnande ansvaret för specialpedagogiska insatser. I propositionen till skollagen ("*Den nya skollagen för kunskap valfrihet och trygghet*", prop 2009/10:165) lyfts fram att fokus för den medicinska insatsen inom elevhälsan inte längre endast ska utgöras av hälso- eller sjukvårdande insatser i snäv bemärkelse utan "*förebyggande och hälsofrämjande insatser i ett bredare perspektiv*" (prop 2009/10:165, s. 277). Vidare beskrivs hur elevhälsan har ett

ansvar för att *"bevaka att skolan bidrar till att skapa goda och trygga uppväxtvillkor"*, och att elevhälsan i det individuellt inriktade arbetet *"har ett särskilt ansvar för att undanröja hinder för varje enskild elevs lärande och utveckling"* (prop. 2009/10:165, s. 276).